

Bergen – en aktiv fairtradeby

Strategi for etisk og rettferdig handel 2018 – 2022

BERGEN
KOMMUNE

Innhold

Innledning.....	3
Visjon for fairtradebyen Bergen	3
Forventninger til offentlig og privat virksomhet	3
FNs bærekraftsmål	4
Næringsliv og menneskerettigheter.....	4
Etisk og rettferdig handel	4
Strategiens forankringer og føringer.....	5
Politiske forankringer	5
Føringer for kommunens virksomheter	5
Status per i dag.....	6
Satsingsområder.....	6
1. Bergen – en aktiv fairtradeby	6
2. Ansvar – respekt for menneskerettighetene.....	7
3. Muligheter – ansvarlig næringsutvikling	8
4. Samarbeid – internt og eksternt.....	8
Økonomi og fremdrift.....	9

Innledning

Næringslivet påvirker menneskers liv. I tillegg til å fremme økonomisk utvikling, vil et velfungerende næringsliv bidra positivt for samfunn og miljø. Bergen kommunes næringspolitikk tar utgangspunkt i FNs bærekraftsmål. Skal vi nå disse målene er det en forutsetning å ta vare på menneskeverdet. Det innebærer derfor en handel som baserer seg på internasjonalt anerkjente normer og rammeverk for et ansvarlig næringsliv.

Byrådet ønsker «[...] å gjøre Bergen til en foregangskommune for rettferdig handel, og har som mål å melde Bergen inn igjen i Fairtradeby-samarbeidet.»¹ Denne strategien legger grunnlaget for at Bergen skal bli en aktiv fairtradeby. Den skisserer satsingsområder for perioden 2018 – 2022. Før periodens slutt vil en evaluering gi grunnlag for en ny strategi på området.

Visjon for fairtradebyen Bergen

Følgende visjon gjelder for denne strategien:

Bergen skal være en aktiv fairtradeby og et forbilde for etisk og rettferdig handel

Det har kommet mange gode innspill til strategien. Tre sentrale momenter er *ansvar*, *muligheter* og *samarbeid*. Det er viktig å forstå etisk handel som et grunnleggende *ansvar*. Samtidig vil ansvarlig og bærekraftig næringsutvikling gi *muligheter* for innovasjon og entreprenørskap. Til slutt vil et aktivt og godt *samarbeid*, både internt i kommunen og med ulike aktører i og utenfor Bergen, være nøkkelen for å lykkes med dette. Disse hovedpunktene danner således grunnlaget for en ambisiøs, langsiktig og helhetlig strategi på området.

Forventninger og krav til offentlig og privat virksomhet

Bergen har et internasjonalt næringsliv og kommunens næringspolitikk ønsker å styrke byens konkurransevne. Flere selskaper opererer i eller har forbindelser til områder der menneskers grunnleggende behov og rettigheter er dårlig ivaretatt. Det kan være alt fra barnearbeid, uanstendige arbeidsforhold og korrupsjon, til ødeleggelse for lokalsamfunn, klima og miljø. Samtidig ser vi en økende bevissthet rundt næringslivets påvirkning på andre menneskers liv og dermed også hvilket ansvar som følger med dette. I Norge og internasjonalt er det visse krav og forventninger til at offentlig og privat forretningsvirksomhet respekterer menneskerettighetene, uavhengig om lokale lover og regler sikrer disse.

¹ Politisk plattform, 2015 - 2019

FNs bærekraftsmål

I 2015 vedtok FNs årlige generalforsamling globale bærekraftsmål.² Målene gir et sammenhengende rammeverk for å ta vare på behovene til mennesker i dag og for framtiden. De skal bidra til å oppfylle menneskerettighetene, enten det gjelder anstendig arbeid og økonomisk trygghet, ansvarlig forbruk og produksjon, eller liv under vann og på land. Et bærekraftig næringsliv er både avhengig av og bidrar til dette.

Næringsliv og menneskerettigheter

*FNs veiledende prinsipper for næringsliv og menneskerettigheter*³ er blitt en rådende internasjonal norm og et rammeverk for ansvarlig næringsvirksomhet. Prinsippene understreker statens plikt til å beskytte, og selskapers ansvar for å respektere menneskerettighetene. Stat og næringsliv har også et felles ansvar for å rette opp igjen krenkelser gjennom tilgjengelige og effektive klageordninger. Prinsippene knytter næringslivet til menneskerettighetene, herunder arbeidstakerrettigheter og miljø, og danner på den måten også et grunnlag for hvordan virksomheter kan bidra til å nå FNs bærekraftsmål.

Flere regionale og multilaterale sammenslutninger har innlemmet prinsippene i sine avtale- og regelverk, slik som OECD sine retningslinjer for flernasjonale selskaper⁴. De har også blitt integrert i ulike ordninger og standarder for samfunnsansvar som FNs Global Compact og ISO 26000⁵. I 2015 lanserte den norske regjeringen en nasjonal handlingsplan for oppfølging av FNs veiledende prinsipper⁶. Her forventes det at norske selskaper gjør seg kjent med prinsippene og OECDs retningslinjer, kartlegger risiko og utviser aktsomhet for å unngå krenkelser. Norges anskaffelsesregelverk og regnskapsloven stiller også bestemte etiske krav til offentlig og privat forretningsvirksomhet.

Etisk og rettferdig handel

Etisk og rettferdig handel går under flere navn, slik som bedriftens samfunnsansvar, ansvarlig forretningspraksis eller bærekraftig næringsliv. Felles er en handel som følger internasjonalt anerkjente normer for sosiale, miljømessige og økonomiske hensyn. Ved å følge FNs veiledende prinsipper vil næringsvirksomhet forsøke å unngå negativ påvirkning på omgivelsene gjennom såkalte aktsomhetsvurderinger (Human Rights Due Diligence). Det går under det grunnleggende etiske prinsippet «to do no harm», og skjer gjennom virksomheters systematiske og kontinuerlige arbeid for å respektere menneskerettighetene. Ledende selskaper forplikter seg i dag til dette arbeidet, og disse jobber aktivt med å kartlegge og redusere risiko for krenkelser. Det handler om å ha oversikt over egen virksomhet og forbedre forhold i leverandørkjeden. Bedrifter som møter disse utfordringene,

² UN Sustainable Development Goals, 2015

³ UN Guiding Principles on Business and Human Rights fra 2011 bygger blant annet på FNs menneskerettighetserklæring og –konvensjoner og ILOs kjernekonvensjoner.

⁴ OECD Guidelines for Multinational Enterprises, 2011

⁵ ISO 26000:2010 Guidance on social responsibility

⁶ Næringsliv og menneskerettigheter. Nasjonal handlingsplan for oppfølging av FNs veiledende prinsipper, 2015

legger også til rette for nye muligheter. Slike ansvarlige selskaper er fremtidsrettede, skaper langsiktige verdier, og er attraktive å jobbe for og samarbeide med.

Det finnes ulike organisasjoner og sertifiseringsordninger for ansvarlig og bærekraftig næringsliv. Initiativ for etisk handel (IEH) er et medlemsbasert ressurs- og kompetansesenter som jobber for etisk handel.⁷ Organisasjonen ble stiftet i 2000 og har rukket å bli Norges største nettverk av bedrifter, organisasjoner og offentlige virksomheter som jobber på området. IEHs formål er «[...] å fremme ansvarlige leverandørkjeder slik at internasjonal handel bidrar til å ivareta menneske- og arbeidstakerrettigheter, bærekraftig utvikling og forsvarlig miljøhåndtering.»⁸

Stiftelsen Fairtrade Norge er medlem av Initiativ for etisk handel og følger deres etiske retningslinjer for innkjøp. Fairtrade er en ideell organisasjon og en anerkjent sertifiseringsordning for rettferdig handel. Siden starten i 1988 har Fairtrade utviklet seg til å bli en verdensomspennende organisasjon. Selve Fairtrade-merket viser kunden at det stilles visse sosiale, miljømessige og økonomiske minimumskrav bak produktet man kjøper. Ordningen skal fremme et mer bærekraftig jordbruk og bedre liv for bønder og arbeidere i Afrika, Asia og Latin-Amerika. En Fairtrade-kommune bidrar til fattigdomsbekjempelse og utvikling i disse områdene gjennom sine innkjøp. Samtidig vil en slik status være et godt grunnlag for å øke kunnskap og forståelse for utfordringene knyttet til global handel og hvilke muligheter ansvarlig næringsvirksomhet gir.

Strategiens forankringer og føringer

Politiske forankringer

Strategien er forankret i byrådets *Politisk plattform*. Den følger også kommunens øvrige planverk som berører næringsvirksomhet og etikk. Bærekraftig næringsliv er et gjennomgangstema i flere av planene. *Kommuneplanens samfunnsdel* og *Handlingsplanen for næringsutvikling i Bergen* gir bestemte føringer for næringspolitikken. Det samme gjør *Strategisk næringsplan for Bergensregionen*. Strategien er også i tråd med kommunens *Anskaffelsesstrategi* og *Grønn strategi*, og følger *Etisk standard* og *Etikkplakaten* som setter høye etiske krav til kommunens virksomhet.

Føringer for kommunens virksomheter

Respekt for internasjonale menneskerettigheter bør reflekteres i kommunens egen forretningspraksis og næringspolitikk, så vel som i det private næringslivet. Strategien gjelder således alle enheter som er berørt av dette eller som er i kontakt med byens handel og næringsliv. Den gir føringer for hvordan kommunen skal arbeide med ansvarlig forretningspraksis, enten det er gjennom anskaffelser, konkurranseutsetting av tjenester, støtteordninger, eierskap og investeringer, eller ved å fremme slike normer overfor byens næringsliv. Strategien gir også retning til kommunens videre planlegging på området. Det forutsettes derfor at kommunens enheter bidrar til å gjøre Bergen til en aktiv fairtradeby gjennom å sette seg inn i og følge opp strategiens punkter der det er relevant.

⁷ Bergen kommune ble godkjent som medlem i IEH 19. januar 2018.

⁸ Vedtekter for Initiativ for etisk handel, 2016

Status per i dag

Med strategien vil Bergen kommune bidra til positive og reelle endringer for et ansvarlig og bærekraftig næringsliv. Det gjøres allerede mye i dag, blant annet gjennom kommunens medlemskap i Initiativ for etisk handel (IEH) og Transparency International Norge (TI Norge)⁹. Bergen kommune sitter blant annet i en ekspertgruppe ledet av IEH som ser på hvordan offentlige oppdragsgivere kan samarbeide på en mer effektiv og faglig god måte for å skape bærekraftige anskaffelser.

Anskaffelsesstrategien har et sterkt fokus på etiske hensyn, og har tiltak om å innføre «[...] rutiner for å fremme respekt for grunnleggende menneskerettigheter ved offentlige anskaffelser der det er en risiko for brudd på slike rettigheter.»¹⁰ Det er også flere produkter i kommunens innkjøpsportal som er sertifisert av Fairtrade eller tilsvarende etiske og bærekraftige standarder. Kommunen stiller blant annet krav til sin leverandør at kaffe, te og sjokolade skal tilbys som «rettferdig handel»/«fair trade». Å forebygge og bekjempe korrupsjon, sosial dumping og arbeidslivskriminalitet, og å fremme grønn næringsutvikling, er andre områder Bergen kommune satser sterkt på.

Satsingsområder

Det er formulert fire satsingsområder for strategien. Disse skal bidra til å samle ressurser og fremme etisk og rettferdig handel internt og eksternt i kommunen. Det første dreier seg om fairtradebyen Bergen, som danner grunnlag for de påfølgende tre satsingsområdene knyttet til strategiens hovedpunkter om *ansvar, muligheter og samarbeid*.

1. Bergen – en aktiv fairtradeby
2. Ansvar – respekt for menneskerettigheter
3. Muligheter – ansvarlig næringsutvikling
4. Samarbeid – internt og eksternt

Strategien har satt opp en kombinasjon av mål og virkemidler innen hvert satsingsområde.

1. Bergen – en aktiv fairtradeby

Det *første* satsingsområdet handler om hvordan Bergen skal være en aktiv fairtradeby. Hovedmålet her er å oppnå status som Fairtrade-kommune. Fairtrade Norge har følgende kriterier for å kunne søke:¹¹

- 1.1 Politisk vedtak om at kommunen skal være en Fairtrade-kommune.

⁹ Medlemmene i TI Norge forplikter seg til å praktisere nulltoleranse og å få på plass egnede tiltak mot korrupsjon.

¹⁰ Anskaffelsesloven pålegger offentlige innkjøpere å ta hensyn til miljø, arbeidsforhold og sosiale forhold, og å etablere egnede rutiner for å fremme respekt for grunnleggende menneskerettigheter.

¹¹ www.fairtrade.no

- 1.2 Styringsgruppe med tre funksjoner: politisk støtte, kontakt med kommunens innkjøpsavdeling og kontakt med Fairtrade Norge.
- 1.3 Innkjøp av Fairtrade-sertifiserte varer innen minst to produktkategorier, hvorav den ene må være kaffe. Det skal settes progresjonsmål ut fra dagens situasjon.
- 1.4 Minst en kontaktperson til Fairtrade-Norge.

En aktiv fairtradeby skaper også stolthet og fremmer etisk og rettferdig handel overfor byens innbyggere. Fairtrade Norge oppfordrer kommunen samtidig til:

- 1.5 Å ha kontakt med sivilt samfunn, handelsstand, næringsliv og interesseorganisasjoner.
- 1.6 Å ha tilknytning til lokal grasrot.
- 1.7 Å drive informasjonsarbeid og aktiviteter tilknyttet Fairtrade overfor kommunens innbyggere.

Som aktiv fairtradeby vil Bergen kommune i tillegg:

- 1.8 Ta initiativ og invitere til opprettelsen av et nasjonalt storbynettverk for fairtradebyer.
- 1.9 Være en engasjert, konstruktiv og kritisk stemme i samarbeidet med Fairtrade Norge.

2. Ansvar – respekt for menneskerettigheter

Det *andre* satsingsområdet handler om ansvaret for å respektere menneskerettighetene, herunder arbeidstakerrettigheter og miljø. Virksomheter må «vite og vise» at de gjør dette gjennom å ha gode retningslinjer og prosedyrer på plass. Kommunen har et særlig ansvar som offentlig aktør. Gjennom strategien vil Bergen kommune derfor støtte opp under Norges internasjonale forpliktelser, og slutte seg til FNs veiledende prinsipper for næringsliv og menneskerettigheter og regjeringens nasjonale handlingsplan på området.¹²

Mål: Kommunen vil være et forbilde og påvirke gjennom selv å drive ansvarlig handel. Kommunens virksomheter skal:

- 2.1 Arbeide systematisk og kontinuerlig for å respektere menneskerettighetene og utvikle retningslinjer for ansvarlig forretningspraksis og handel.
- 2.2 Stille etiske krav og følge opp i anskaffelser der det er risiko for brudd på grunnleggende menneskerettigheter, og øke andelen produkter merket med etisk og rettferdig handel.¹³

¹² I Politisk plattform framgår det at «Byrådet vil følge norsk utenrikspolitikk, som utøves av den til en hver tid sittende regjering.»

¹³ Byrådsplattformen vil at kommunen skal bruke sin rolle som innkjøper mer strategisk, og anskaffelsesstrategien legger opp til innkjøp som fremmer innovasjon og viktige samfunnshensyn. Det vil blant annet innføres rutiner for å fremme respekt for grunnleggende menneskerettigheter i kommunens anskaffelser. Dette er i tråd med denne strategiens andre og tredje satsingsområde.

- 2.3 Tilstrebe produkter basert på anerkjente etiske standarder ved offisielle og publikumsrettede arrangementer, og oppfordre til dette ved arrangementer som får kommunal støtte eller som foregår på kommunens arenaer.
- 2.4 Ikke å begrense etisk og rettferdig handel til et bestemt merke eller ordning, men vurdere tilslutning til flere ordninger som følger internasjonalt anerkjente normer for næringsliv og menneskerettigheter.

Mål: Bergen kommune vil øke forståelsen og kunnskapen om næringslivets ansvar, og fremme FNs prinsipper overfor byens næringsliv gjennom å:

- 2.5 Gi støtte og veiledning til bedrifter i å respektere menneskerettighetene.
- 2.6 Utarbeide og tilgjengeliggjøre oppdatert informasjon om etisk og rettferdig handel.
- 2.7 Synliggjøring gjennom et mangfold av kommunikasjonsmedier internt og eksternt.
- 2.8 Bidra til kurs, opplæring og forskning om næringslivets ansvar.

3. Muligheter – ansvarlig næringsutvikling

Det *tredje* satsingsområdet innebærer å skape muligheter for innovasjon og entreprenørskap gjennom ansvarlig næringsutvikling. Et fremtidsrettet næringsliv sikrer konkurransekraft gjennom å følge internasjonale normer og langsiktige utviklingstrender. Etikk og bærekraft i næringslivet er et etterspurt kompetansefelt, og en slik kompetanse vil kunne gi selskaper bestemte konkurransefortrinn.

Mål: Bergen kommune vil stimulere byens næringsliv til å ta et aktivt ansvar gjennom å:

- 3.1 Utarbeide retningslinjer for tilskudd som fremmer etisk og rettferdig handel.
- 3.2 Trekke fram nyetableringer og beste praksis for ansvarlig og bærekraftig næringsvirksomhet.
- 3.3 Støtte allerede etablerte næringer til utviklingstiltak som inkluderer etiske hensyn.

4. Samarbeid – internt og eksternt

Det *fjerde* satsingsområdet handler om å skape et aktivt og bredt samarbeid for etisk og rettferdig handel i Bergen. En strategi som skaper engasjement og involverer flere aktører og interessenter, har større sjanse for å lykkes.¹⁴ Dette gjelder både internt i kommunen og eksternt mellom forvaltning, næring, forskning, organisasjoner og sivilsamfunn. Sammen besitter vi verdifull kompetanse og verktøy som forbinder oss mer enn noen gang tidligere. Å styrke dialogen omkring disse spørsmålene gir gode muligheter for å lære av hverandre og møte oppgavene i fellesskap.

¹⁴ Flere av tiltakene under de tre første satsingsområdene inkluderer også samarbeid med ulike aktører. Det gjelder blant annet tiltakene om å opprette en styringsgruppe og initiere et storbynettverk.

Mål: Ansvarlig næringsvirksomhet berører flere politiske områder. Bergen kommune vil bidra til en mer samstemt politikk på området, og jevnere og mer forutsigbare rammebetingelser for næringslivet¹⁵ gjennom å:

- 4.1 Opprette en intern arbeidsgruppe på tvers av byrådsavdelingene som skal styrke kommunens politikk for ansvarlig og bærekraftig næringsvirksomhet, og arbeide for en koordinert oppfølging av strategien.

Mål: Bergen kommune vil skape dialog og samarbeid med eksterne aktører omkring etisk og rettferdig handel gjennom å:

- 4.2 Inngå samarbeid om konkrete utviklingsprogram og -tiltak.
- 4.3 Etablere en arena i Bergen for beste praksis, der ulike aktører kan utveksle erfaringer.
- 4.4 Arrangere og delta på møter og aktiviteter om ansvarlig forretningspraksis.

Økonomi og fremdrift

Det tas sikte på å konkretisere strategiens mål og satsingsområder ytterligere i handlingsplaner for perioden 2019–2020 og 2021–2022. Kostnaden ved de foreslåtte tiltakene anslås til om lag 250 000 kroner i oppstartsåret og deretter 500 000 kroner årlig. Innfasingen av tiltakene vil vurderes i forbindelse med fremtidige budsjettframlegg.

Følgende konkrete tiltak fra strategien gjelder for 2018:

- Etablere en intern arbeidsgruppe for kommunens oppfølging av strategien
- Opprette en styringsgruppe for arbeidet med «fair trade»
- Kartlegge arbeidet som allerede gjøres på feltet
- Forberede en søknad om status som Fairtrade-kommune
- Utarbeide og tilgjengeliggjøre informasjon
- Arrangere og delta på møter og aktiviteter

¹⁵ En samstemt politikk bidrar til at byens selskaper blir møtt med samsvarende forventninger uavhengig av hvilken kommunal instans de er i kontakt med. Strategisk næringsplan for Bergensregionen (2015 – 2020) fremhever forutsigbare rammevilkår som det viktigste området bedrifter er opptatt av.